

TANIL TUNCEL / tanil.tuncel@yahoo.com
Fotoğraflar: TANIL - ANNETTE TUNCEL

Hornbill'in ülkesi

SARAWAK

Sarawak, Malezya'nın en büyük eyaleti. Zengin petrol, palmiye yağı ve kereste gelirlerini batı Malezya'nın kontrolüne vermemek ve yerli halkı korumak için yarı otonom durumda. İnsan mozaigi çok renkli... Nüfusun yüzde 30'u İban, yüzde 30'a yakını Çinli, yüzde 21'i Malay ve geri kalanı Bidayuh, Melenau, Kedayan, Murut, Bisayah Berewan gibi kabilelerden oluşuyor. Muhakkak her şey ideal değil ama Malezyalılar ne kadar kavgasız, gürültüsüz bir arada yaşadıklarıyla iftihar ve şükrediyor. Hele Orta Doğu'ya, bizim taraflara baktıklarında...

SANTUBONG DAĞINDAN
KELEBEK

Sarawak'ın sembolü, Hornbill kuşu (öküzburnu), esrarengiz Borneo'nun özel yaratıklardan biri... Erkek hornbill'in gagasının üstünde adı üstünde boynuz gibi kocaman bir uzantı var. Bir silah değil sadece dişi hornbill'i tavlama için bir süs. Vahşi doğanın erkekleri genelde iri ve süslü... Tabiat bazen süslerde biraz abartmış, kim burnunun üstünde koca bir alimete dolaşmak ister? Belki de bize cimri davranmış, hava atmak için "Ferrari" "merrari" ile süsleniyoruz!

Böyle fantastik yaratıklarla dolu Borneo, Johor'dan sadece 350 deniz mili mesafede, bu yöreye gelene kadar uzun seyirler yapmış gezginler için "taş atımı bir mesafe". Haritada yol üstünde serpiştirilmiş adaları da görünce, "ne güzel her gece bir adada demirler, geze geze giderim" hayali, bu cennetin damlacıkları gibi olabilecek adaların kime ait olduğunu görünce buharlaşıp yerini "mümkün olduğunca uzağından, görünmeden geçelim"e bırakıyor.

Malezya'dan Malezya'ya gitmek için Endonezya sularından geçmek zorundayız. Güney kısmındaki korsan, kuzey kısmındaki bahriye dâhil her otoritenin, çapulculuk ihtimallerini aşmak için yatçılar, çeşit çeşit planlar, teoriler oluşturmuş.

Tecrübeli meşhurların tavsiyelerini çok dikkatli okuyun!

Bu "tecrübelilerin" hikâyelerini, hele içki sohbetlerinde dinlerken biraz dikkatli analiz etmek gerek. Hikâyeler; "Ben her gece bir adada durdum ve halktan çok iyi muamele gördüm, polis çok yardımcıydı"dan, "Malezya sularına geçtiğimiz halde, gece bahriye gemisi bize asılıp haraç, içki, dübün falan istedi, karanlıkta kaçtık"a kadar... Ben genelde iki tarafın da "biraz"dan, "çok"a kadar, değişen derecelerde abarttığını düşünüyorum. Bazı yatlar hiç risk almayıp, özellikle Anambas Adaları'ndan uzak geçmek için kuzeye, neredeyse Vietnam'a kadar çıkıyor. Çoğunluk düzenlenen bir ralliye katılıyor. Biz bazıları gibi, direkt olarak, "ya bismillah" deyip gideceğiz.

Youtube'da Somali korsanları ile ilgili videolara bakıyordum; Fatty Goodlander, Amerikan Cruising World dergisinde yazıları çıkan bir yazar. Videosunda Kaptan F.G. "biz silah taşımaya karşıyız, çünkü olayı tırmandırır diye başlayıp, "Pasif defans" dediği yöntemlerini anlatıyor. ►

HORNBILL
KUŞU.

SANTUBONG'DA
FESTİVALİN YAPILDIĞI
KÜLTÜR KÖYÜ ORMANIN
GÖBEĞİNDE.

Yöntemler: 100 metrelik özellikle yüzen bir halatı teknenizin arkasından çekecek ve arkanızdaki korsan teknesi yaklaşırken siz önünde zigzag yapacaksınız. Böylece halatı pervanelerine dolaştıracaksınız. Bu onları durduracak.

1. Yatçılar yüzen halatı ucuzluğu yanında, pervanelerine dolaşmasın diye koltuk halatı, bot palamarı olarak tercih edebilirler. Pervane malum su seviyesinde değil. 2. Çok zayıf bir ihtimalle, olur da bizim halat pervanelerine dolaştı. Kaç dakika sürer birinin pervaneyi temizlemesi? Siz ancak maksimum 6-7 knot yapıyorsunuz onların sürati en az 10-15 knot. Kendinizi şimdi 100 metre mesafede elinde kalaşnikof olan kızgın korsanın yerine koyun!

Diğer pasif defans lazermiş, ve yazar “birinin gözüne tutarsanız şöyle böyle olur”u anlatıp, “Önce göze değil de tekneye tutun, küçük noktayı gören korsanlar başlarına gelecek felaketi anlar ve takibi bırakır! Yok eğer devam ederlerse bu sefer gözlerine tutarsınız!”

Heyecan ve korkudan elleri titremeyen çelik sinirli biri olduğunuzu düşünseniz bile, hareket halindeki bir tekneden yine hareket halindeki diğer bir teknedeki korsanın yanınıza aborda olmuş olsa bile gözünü nişanlamak ne kadar mümkün? Şimdi yine kendimizi korsanın yerine koyalım. Ben ve en az iki-üç korsan arkadaşım ellerimizdeki en basiti kalaşnikof olan silahlarımızla bize “ışık mıdır nedir” tutan salağa ne yaparız acaba? Eğer hiç silah bilginiz yoksa bile TV film-

lerinden, üzerinizde gezinen kırmızı noktanın bir sniper ateşli silah üzerindeki lazerden gelme ihtimali olduğunu düşünürsünüz değil mi?

Böyle ciddi konulardaki tavsiyeler, yazana büyük sorumluluk yükler, tecrübesiz birisi siz “ünlü ve tecrübelisiniz” diye tavsiyenize uyup hayatını kaybedebilir. Siz siz olun başkalarının tecrübelerini muhakkak okuyun öğrenin ama iyice incelemeden didiklemeden inanıp uygulamaya kalkmayın.

Marinada bizle aynı rotayı düşünen üç tanıdık Fransız tekneyle Güney Çin Denizi’ni beraber geçmeyi planladık. Gerçi hepimiz birlikten medet ummayacak kadar tecrübeliyiz ama hiç değilse bir arıza durumunda birbirimizi Malezya sularına çekebilme avantajı bayağı rahatlatıcı.

Hepimiz harıl harıl hazırlanıyoruz, motor 30 defa gözden geçti, yedek mazot bidonlarla güvertede deniz bağına vuruldu. Yıllık cilt kanseri kontrolüne gittik. Pervaneyi temizlemek için bu lağım gibi suya dalmak haricinde hazırımsı sayılırız. Mikrop kapmamak

SANTUBONG DAĞI'NIN GÖLGESİNDE.

BİR YATÇI “TEKNE TAMİR İÇİN GÜZEL YERLERE GİDER” DEMİŞTİ.

için tıraş bile olmuyorum. Guruptan Patrik biraz rahatsızlanınca, biraz bekleyeceğiz ki bu ekstra iki gün bana makineyi biraz daha kurcalama fırsatı verdi.

Sonunda suçlu alarm yakalandı

Makine üzerinde, biri yağ basıncının düşmesi, diğeri de hararetin artması ile devreyi tamamlayarak makine göstergelerinin olduğu tablodaki alarmı çaldıran iki switch var. (+) Tel sıcaklık switch’inden başlayıp, yağ basıncı switch’ine oradan da alarma gidiyor. (Eksi kutup motorun gövdesi) Yani switch’lerden hangisi devreyi kapatırsa alarm çalıyor. Bizim suçlu “overheat” sıcaklık switch’i. Bozulmuş, sıcaklık normalken bile bir süre sonra devreyi kapatıyor. Sıcaklık göstergesi muntazam çalışıp, yağ basıncı göstergesi oradan oraya zıplayınca, suçlu o zannettim.

İmdat Mr Choo! Gurum daha parasını beklemeden otobüs şoförüyle bir tane gönderdi. Orijinal değil, ama mantık bir, su kaynamadan devreyi kapatması lazım. Yerine takmadan önce su ısıtıp denedim, devreyi geç kapatıyor gibi geldi. Mr Choo’ya telefon edince, “ben seni okyanusa şüpheli gönderemem” deyip, elindekileri birer birer kaynatıp, motoru yakmadan bağırmaaya başlayacağı garanti olan birini hemen otobüsle gönderdi. “Ötekini göndermekle uğraşma, buraya dönünce verisin. Sana iyi seyirler, korsanlara dikkat et.” Malezya’daki yaşantımız böyle misallerle dolu. Böyle iyi insanların neslinin tükenmediğini görmek ne şahane!

Borneo yolunda

Seyrin ilk etabı, Singapur etrafında 50 deniz mili dolaşarak, tekrar Malezya kıyısında Pengelik’te demirleyip Singapur boğazından çıkmak için doğru akıntıyı ayarlayacağız. Marinadan çıktıktan sonra ilk iş, nispeten daha az pis olan ikinci bağlantı köprüsü civarında demirle-

SANTUBONG'DA YATÇILARIN KUÇHING'E ULAŞIMI OTOSTOP, ROGER VE JANE BEKLİYOR.

yip altımızdaki yolcuları kazıdık. Sabah olağan bir sağanak fırtınasından sonra, gemilere ezilmeden ve çaktırmadan kestirme seyrettiğimiz Singapur sularında polise, sahil güvenliğe yakalanmadan Pengelik’te demirledik.

Yaptığım tamirlerin deneme seyri sonucu: Alarm sesini kesti, motor yağı ve çok az şanzıman yağ kaçağı var. Biraz motorun ve dizayn eden mühendislerin kulağını çınlattıktan sonra, yedek yağ var, devamı karar verdim.

Sabah medcezir akıntısı lehimize dönünce küçük filomuz demir alıp Singapur boğazına daldı. Daha başlangıçta gelen üst üste iki sağanak fırtınası önümüzdeki seyrin hiç de hafife alınmayacağını hatırlatıyor gibi. Tufan yağmurda bastonu zor görüyoruz. Yelkenle uğ-

YOLDAŞIMIZ CARIAD BİZİM GİBİ GRİ FANUS İÇİNDE.

SANTUBONG'DA NEHRİN ASIL YOLCULARI... TROPİK ORMAN BÖYLE MAVNA MAVNA ERİYOR.

SANTUBONG'DA YANIMIZDAKİ
BALIK ÇİFLİĞİ

raşırken bir yandan, gözlerimiz gri duvarı delmeye çalışıyor. Etrafımızdaki yüzlerce gemiden gelen ekolar yağmurun parazitine eklenince radar yardımıdan ziyade daha çok kafa karıştırıyor. Yıldırım düşer de kaybederiz diye kapattım. Dizüstü bilgisayar da “Faraday kafesi” yarattığından, metal fırında. Fırtına herhalde bir iki saatte biter. İnşallah...

Planladığımız rota aşağı yukarı Borneo'nun en KB burunu Tanjung Datu'ya direkt hat. 350 deniz mili. İlk öncelik akıntının yardımıyla, Singapur boğazının doğu girişini markalayan Hosburg fenerinin kuzeyinden, KD'ya giden gemi kanalını ezilmeden geçmek.

Fenerin üzerine oturduğu kayalıklarda kırlan denizleri, daha görmeden duyuyoruz. Singapur bahriyesinden gemiler devriyede. Etrafımızda olmaları güven verici. Güneyimizdeki en yakın Endonezya adası Pulau Bintan'a uzak geçiyoruz. Geçtiğimiz aylarda bu bölgede birkaç korsan saldırısını Singapur bahriyesi def etmişti. Rüzgâr GD. Akıntı bizi istemediğimden fazla kuzeye atıyor. Sonra uğraşmamak için dar apazla milleri, biraz fazla çiğneyerek de olsa yutmaya çalışıyoruz.

Sağanak bittiğinde Singapur'dan epeyce uzaktayız, artık en yoğun gemi trafiğinin dışındayız demirlemiş bir sürü gemi arasından geçiyoruz. Herhalde liman parası tasarrufu için 50 metre suya demirlemişler!?

Şimdiki rotamız bizi kuzeyde Anambas, güneyde Tambelan adaları arasından eşit uzaklıkta geçirecek, önümüz Tanjung Datu'ya kadar nispeten açık. Bir problem, Annette bu zor şartlarda can tellerinde devamlı kusuyor. Ne yaparsa yapsın ilk iki, bazen üç gün felaket deniz tutuyor. Nasıl dayanır bilmem.

Bize yakın seyreden “Cariad” da AIS cihazı var, yakın geçecek gemileri haber veriyor, şahane bir cihaz.

İlk gün sonunda 100 deniz mili yaptık. Şartlara göre fena değil. Kapalı havada gri bir fanusun içindeyiz, kapalı havanın getirdiği karamsarlık insanın üstüne çöküyor. Şanzıman daha fazla kaçınıyor gibi. Gibisi, çubukta temiz yağ seviyesini görmek, kara motor yağı gibi kolay değil. Emin olamadığımdan herhalde fazla yağ koymak da iyi değil. Gözüm üstünde idare edeceğim, sanırım ön keçeden kaçınıyor Kuching'de değiştirebilirim.

İkinci gece rüzgârla beraber denizler de azaldı.

“SEPAK TAKRAW” MAÇI, ELDEN BAŞKA HER TARAFINLA BU
HASIR TOPA VURABİLİRSİN.

Annette'ye iyi haber de, motora yüklenmek istemiyorum. Altına koyduğum tepsideki kâğıt havluyu çocuk bezi gibi 10 saatte bir değiştirerek idare ediyorum. İkinci gün ancak 89 deniz mili yapabildik, 150 mil kaldı. Tepemizden bir sistem geçiyor herhalde, rüzgâr ne halt edeceğini şaşırdı, batıya bile döndü ama ancak 5-7 knot, bir yardımı yok.

Üçüncü güne yine gri başlıyoruz. Cariad'ı ufukta gördüm çok yakınız, yaklaşmasını bekledim. George'dan bir şişe şanzıman yağı aldım, ne olur ne olmaz kaçak azıtırsa diye.

Katamaran Lady Anne ve çok hafif Bidule bizden hızlı, gözden kayboldular bile, Aynı hızda ilerleyen biz ve Cariad üçüncü gün 112 mil daha dümen suyunda bıraktık. Demir yerine sadece 38 mil kaldı şimdi gri hava, karaya dönmeden Tanjung Datu'yu dönüp demir yerine ulaşmak için, yelkene, yaralı aslan motorla yardım ediyorum. Hava kararırken bizden önce varan diğer iki teknenin arkasına demiri ve kendimizi denize attık.

Seyir sonrası gelen yağmur daima hoş gelir, seyrin tuzunu ve yorgun vücutlarımızı yıkıyor. Dünyanın üçüncü büyük adası Borneo'dayız. Endonezya tarafında, Banjarmasin ve Kumai nehirlerinde ralli ile durmuştuk. Bu limitli ziyaret Borneo iştahımızı tatminden çok arttırmıştı. Şimdi dost Malezya tarafını, kimse asılmadan, istediğimiz yerde istediğimiz kadar kalarak ziyaret edeceğiz. Borneo'nun kuzey kısmı, tamamen Sarawak içinde kalan, küçük Brunai sultanlığı hariç Malezya Federasyonu'nun üyesi, Sarawak ve Sabah eyaletlerine ait.

Tanjung Datuda sabah

Kuş seslerine önce uzaktan, gittikçe daha yakın geçen balıkçının motoru, ekleniyor ve sabah konserine katılıyor. Arada bir benim kahve hüpürtümle uzakta bir yerlerdeki gök gürültüsünün ağır davulları konseri tamamlıyor.

Doğan günün habercisi, tabloyu her saniye değiştiriyor. Pembe kızıl ışıklarla boyanan dün geceki yağmurun bıraktığı buhar, cangılın örttüğü tepelerin arasında, büyüye yeni bir katkı ekliyor. Büyü tam kıvamında olmalı, can tellerine asılan yağmurun damlaları pembe billura dönüşüyor. Cangılın kenarında Borneo'nun büyü sarmaya başladı bile. ►

Üç Fransız tam anlamıyla yoldaş, Bidule'den Bernard solo, büyükçe katamaran Lady Anne, geceleri yakın seyredip Bernard uyurken onun için de vardiya tutuyor, Bidule ün motoru arıza yapınca bir süre yedeklediler. Hepsi uzun yıllardır denizde, eski denizci yoldaşlığı ekolünden. Sabah Fransız arkadaşlar Santubong'a devam ederken, biz, yol yorgunluğunu çıkarmak, temiz deniz özlemimizi gidermek için bir gün daha kalıyoruz.

Hoş geldin fırtınası

Şahttaki tutmayı değiştirmeyi, nehre girmeden, girişe yakın, kaplumbağaların yumurtladığı Satan Besar Adası'na bıraktım. Kelebek'in altını temizleyip, adaya çıkacaklık hesapta. Dağların üstünde toplanan felaket habercisi kara bulutlar elimi çabuk tutmamı söylüyor. Tutmayı son sürat takıp, dalma takımlarını topladığım anda sağanak 30 knot rüzgârla bindirdi. Kısa duracağımızdan az kaloma vermişim, rüzgâr, akıntıyla yatan Kelebek'e tam bordadan bindirdi "haydi Kelebek, kaldır kıcını, dön rüzgâra" kuvvetli akıntıdan Kelebek rüzgâra dönmüyor, demir aldı başını gidiyoruz, Allahtan etrafımızda çarpacak bir şey yok, "Annette bir marka daha (10 m) zincir bırak", "bir marka daha" sonunda 13 metre suda 70 metre zincir demire tutma fırsatı verdi, dip sert kaygan çamur olmalı. Demir tutunca, gelsin yağmur. Depolar doldu, bottaki suyu boşaltmadan bir de gömme banyo sefamı yapıyorum. Bu gece buradayız. Santubong nehrine girişi, deniz seviyesinin hiç değilse yarı medcezir olduğunda, tercihan "med" de yapmalıyım.

Santubong

Ertesi gün öğlene doğru deniz yükselirken, bir zamanlar Çin junk yelkenlilerine rehber olan ulu Santibong dağının eteklerini yıkayan sütlü kahverengi nehirde demirledik. Nehirler Borneo'nun ulaşım yolları, can damarları. Santibong nehri, Kuching'in güney kıyısına yerleştiği Sarawak nehrini de içine alan, birkaç nehirden oluşan büyük bir nehir ağı içinde.

Son yıllara kadar buradan, denize çıkıp yarımada-yı dönmeden Kuching'e kestirme ulaşmak mümkündü ama inşa edilen alçak bir köprü ve baraj bu yolu yatlara kapadı. Aslında bir kayıp da değil, burası çok güzel sakin bir nehir. Trafik, ormanı taşıyan, kütük gemileri haricinde yok sayılır. Eğer bir tamir işin yoksa burası daha iyi.

Botumuzu Tan Sri (Sir'ün üzerinde bir unvan) Linggi'nin özel iskelesine bağlayıp, güzel bahçesinden, nesli tükenen balıkları tekrar nehirlerle kazandırmak için yetiştirdiği akvaryumlarının arasından geçip yola çıkıyoruz. Kuching'e otobüs durağı eski bir sultanın "yatır"ı önünde. Buradan henüz otobüse binmek fırsat olmadı, daima biri arabasına aldı ve gideceğimiz yere bıraktı. Dönüş, meydanda belli bir yeri ve zamanı olan temiz ve yeni otobüsle. Çok yerde geciken otobüsler burada tersine, şoförün canı sıkılınca bazen yarım saate kadar erken kalkıyor.

NEHRİN BEKÇİSİ

MAVİ KEMANCI
YENGEÇ EVİNİN
ÖNÜNDE
GÜNEŞLENİYOR.

NEHRİN BEKÇİSİ
(3M) ÇAMUR
BANYOSU
YAPIYOR,
HAYATINDAN
BIKTIYSAN YÜZ.

Elimizi kaldırıncı kaldırmaz bizi alan Paul, bir İban, avukat (İban dedikse hepsi kelle avcısı olacak değil ya.) Paul ayaklı rehber kitabı gibi. Şehre inene kadar Sarawak hakkında çok bilgi verdi.

Beyaz Rajalar

Yemyeşil cangıl arasında yılan gibi dolaşan bu sütlü kahve nehirler ve macera, uzun yıllar önce, bizim gibi bir diğer "orang puti"yi (beyaz adamı) cezbetmişti. O, iyi silahlanmış schooner (uskuna veya gulet) yelkenlisiyle gelen, Burma'da yaralandıktan sonra British Doğu Hint Şirketi'nden emekli edilen James Brook'tu. Yüklü bir mirasa da konan Brook, Dünyayı keşif gezisine çıktı.

1839'da Sarawak nehrine ulaştığında doğru yerde, doğru zamandadır. Yörenin valisi, isyan eden yerli kabilelerin kuşatması altında. Brook'un güçlü gemisi o devir Borneo'sunda nükleer silah gibi. İsyanı bastırır. Bütün Borneo ve Filipinlerin de yarısına hükmeden zamanın Brunei sultanı, Brooks'u Sarawak rajalığı ile mukafatlandırılır. (Çocukluğumuzda okuduğumuz macera romanları gibi. Dünyaya çok geç geldiğime hayıflanırken, böyle maceraların geçtiği yerlerde olmaya bayılıyorum.)

Sarawak'ın 1842'den 1946'ya kadar sürecektir beyaz rajalar devri başlamıştır. James'den sonra devir alan yeğeni Charles, 49 yıllık döneminde sert ama yerli halkı ko-

ASTANA SARAYI,
İKİNCİ BEYAZ
RAJA CHARLES
BROOKS'UN
YENİ KARISINA
HEDİYESİ, BUGÜN
VALİ KONAĞI.

İbanlar çoğunlukla Animist, bazıları Hristiyan, Çinliler Budist, Hintliler Hindu. Devletin resmi dini İslam, burada azınlık...

ruyan idaresiyle Kuching'de başlayan krallığını bütün Sarawak'ı kapsayacak kadar büyüttür. 1945'te Japon istilasının ardından son beyaz raja Vyner Brook krallığını Britanya İmparatorluğu'na verdi. Sarawak, 1962'de Sabah ile birlikte Malezya Federasyonu'na katılırken, Brunei sultanı, son dakikada, dedikoduya göre Shell petrol şirketinin tesiriyle, petrol gelirlerini bütün Malezya ile paylaşmamak için federasyona katılmadı.

Sarawak, alan olarak en büyük eyalet. Zengin petrol, palmiye yağı, ağaç (kereste) gelirlerini batı Malezya'nın kontrolüne vermemek ve yerli halkı korumak için yarı otonom (özerk) durumda. Biz Johor eyaletinden Malezya'dan geldiğimiz halde yabancı bir ülke gibi giriş yapıyoruz. Sarawaklı olmayan Malezyalılar da aynı, limitli kalabiliyorlar. Bu durum, yeniden üç ay vize-miz başladığından bizim işimize geliyor. Gezen yatçı sürprizlere hazır olmalı, bu iyi bir sürpriz.

Sarawak insan mozaığının en renkli olduğu eyalet. Nüfusun yüzde 30'u İban, yüzde 30'a yakın Çinli, yüzde 21'i Malay ve geri kalanı Bidayuh, Melenau, Kedayan, Murut, Bisayah Berewan gibi kabileler, halen göçebe olarak yaşayan Penan'lar ve içerlerde yüksek kısımda yaşayan Orang Ulu (iç, yukarı nehir insanları). Rengârenk bir toplum...

İbanlar çoğunlukla Animist, bazıları Hristiyan, Çinliler Budist, Hintliler Hindu. Devletin resmi dini İslam, burada azınlık. Muhakkak her şey ideal değil ama Malezyalılar ne kadar kavgasız gürültüsüz bir arada yaşadıklarıyla iftihar ve şükrediyorlar. Hele Orta Doğu'ya, bizim taraflara baktıklarında!

Bu otostoplar şahane, bize 4 ringit otobüs parasından çok, daha değerli bilgi sağlıyor, bizi taşıyanlara da ilginç, acayip insanlarla tanışma fırsatı veriyor.

Kediler şehri; Kuching

Başşehir Kuching, Sarawak nehrinin güney kıyısında, ilk beyaz Raja, Brooks tarafından kurulmuş, çok güzel bir şehir. Modern anlamda değil de, egzotiği havada hissettiğin bir şehir. Zamanında Avrupalı gözüyle iyi planlanmış, geniş caddeleri, parkları yanında Asya'nın kendine has cambıl cumbul mahalleleri, nehir kenarına yığılmış evleri Kuching'e cezbedici havasını veriyor.

Kuching Malay dilinde kedi demek, Raja Brook niye bu ismi vermiş bilmem. Şehir "kedimania" ya tutulmuş gibi kedi heykelleriyle dolu olduğu gibi bir de koskoca bir kedi müzesi var. Borneo dünyanın geri kalanının bilmediği acayip canlılarla dolu olduğu gibi, burada bizim bildiğimiz kedi de acayip. Malezya'da gördüğüm bütün kedilerin kuyrukları kırık, ilk gördüğüm birkaç tanesini çocukların gaddarlığı sanmıştım ama cins böyle. ►

KUEH SENG ONN MABEDİ DETAYI.

HER ETNİK GRUBUN BAYRAMINDA BU KEDİ HEYKELİ O GRUBUN ÖZEL BİR KIYAFETİNİ GİYİYOR (ÜSTTE). İKİNCİ RAJA CHARLES BROOKE ANITI (SAĞDA). MODERN TEKNOLOJİ ÇİNLİ EL İŞİ LEHİMCİYİ ÖLDÜRMEMİŞ (ALTTA).

KUŞ YUVASI VE KÖPEKBALICI YÜZGEÇİ DÜKKANI.

KUCHING KEDİ MÜZESİ

ÇİNLİ EOCANENİN ESRARENGİZ İLAÇ DOLAPLARI

Pazar gece pazarı

Annette zaten her pazara bayılır, ben hamallık görevini yüklenirim, doğrusu bir defadan sonra kalabalık pazar yerinde sıkılırım. Annette dili, parası başka yerlerde, yeni gördüğü acayip şeyleri nasıl alır, nasıl yemek tariflerini alır, nasıl sual sorar Allah bilir ama yapıyor. Ara sıra ağızımızı dilimizi birbirine dolaştıran kazai menüler oluyorsa da, biz Mc Donalds'tan Mc Donalds'a dolaşan turist değiliz, her şeyi, kakalak falan hariç deneriz. Kuching'in pazar pazarı benim de hatırlayacağım bir pazar. Hafızamda yer eden bir de Amazon üzerinde Belem'deki "peso vera" pazarıydı.

Annette kıvrılmış eğrelti otlarını gösterip soruyor "bunları nasıl yiyorsunuz?" Pazarıcı kadın önce "ayıklaman lazım" diyor sonra iki saat izah edeceğine "siz dolaşın ben ayıklarım, dönüştürürüm" diyor. "Terima kasih, berapa harganya ini?" (Teşekkürler, kaç para bu?) Kadın 1 ringit demez mi! Malezyalılar çok arkadaş yardım sever insanlar derken, Borneo daha da candan, hele dillerini konuşmaya gayret edersen. Bakalım bizi nerede evlat edinecekler. Bir yanda nadide orkideler, hiç görmediğimiz deniz ve cangıl mahsulleri, arsında dolaşıyoruz. Tezgâhlarda bambu pilavından, papaya salatasına kadar yiyeceklerden otluyoruz. Pazar dönüşlerimiz, arsız çocuk gibi yüklendiğimiz torbaları otobüse sürüklerken, "söz, gelecek sefer aşıtmayacağız" sözleriyle bitiyor ama sözümüzü tutacağımıza inanmıyorum.

Büyük Çinli nüfusu olunca tabii Çin mahallesi ve benim favorim kuş yuvasından, köpekbalığı yüzgecine kadar her acayip şeyi satan dükkanlar, modern dünyada ortadan kaybolan lehimci vs gibi sanatlar, Çin işi tedavi, çeşitli otlardan yapılan her derde deva ilaç ve çay yapan dükkanlar olan sokak da var. Annette bir çaycı ile ahbab oldu, her geçişinde sıhhatli yeni bir cins ikram ediyor, yakında "süper woman" olmasından endişeliyim. Malezya'da her şehirde böyle her kültürün kendine has mahalleleri sokakları olması, topluma bir ayı-

GEÇMİŞİN KELLE AVCILARI BUGÜN KÜLTÜR KÖYÜNDE DEKOR.

TİPİK İBAN HAYAT AĞACI MOTİFİ, ÖNÜNDE YİNE İBAN'A ÖZEL (SAPE) ÇALAN

İBAN DANCİİLARI

SARAWAK'IN MÜZİK ALETİ SAPE.

rımcılık değil değişik karakterlerin korunmaları ile bir zenginlik veriyor.

Bu sokaklarda onu bunu denemekle ömrünü geçirebilirsin. Kelebek'e dönmeden Sarawak Laksa'sı yemeden olmaz, sokakta bir iki kişiyi durdurup en iyi laksanın yerini soruyoruz. Meğerse bu sadece bir yiyecek değil, bir pasion. Laksa var laksacık var ve herkesin favori laksacısı var. "siz en iyisi dışardan salaş ama en kalabalık "warung" da (yiyecek satan küçük lokantamsı yer) deneyin" diyor sorduğumuz kişi. Bizim esnaf lokantaları gibi. Yemekten açılmışken Sarawak'a özel Lapis kek, bir sanat, her katı ayrı pişiriliyor. Acayip orman yemeklerine ise şimdilik hiç girmeyelim.

Dünya yağmur ormanı müzik festivali

Etrafımızda yükselen yağmur ormanı içindeki kültür köyünden daha güzel ve anlamlı bir sahne düşünemiyorum bu festivale. İban, Orang Ulu, Melanau gibi etnik grupların geleneksel evlerinde, her gün, gündüz festivale katılan gruplardan, aynı cins enstrümanlar bir araya gelip "work shop"larda beraber çalışıyor. İban long house'daki (uzun ev) bugünkü "work shop" müzik çalışmasının teması, "enstrümanlar with too many strings" çok fazla telli enstrümanlar. Meksika'nın harp'i, Senegal'in Koro'su, İran'ın Santur'u (200 telli) yanında Kenya'lı Kenge Kenge grubundan, bir kalabash (kabak) üzerinden çıkan sopaya bağlı tek telli enstrüman, espri oluyor. Tek telden bu kadar nota nasıl çıkar?! Jam önce birinin liderliğinde başlıyor, Afrikalılar dans etmeden duramaz, müzik infilak ediyor herkes ayakları üstünde, kendimizi ritme kaptırıyoruz.

Bir diğer work shop'ta "percussion" vurma aletleri, Türk darbükacı Teoman'ın parmaklarının dansını devasa Kore davulu, Hint davulları takip ediyor. Geceki konsere kadar herkes mest olmuş vaziyette. Şahane bir ortam. Sanatçılar seyirciyi değil kendilerini de eğlendi-

İBAN SAVAŞÇI DANCİİ.

Gunung Gading Milli Parkı'nda yılda bir kez açan dev çiçek görülmeye değer.

riyor. Hemen hemen herkes work shop'ları konserden çok beğeniyor.

Öğle vakti halk yiyeceğini almış kültür köyünün ortasındaki gölün etrafında piknik yaparken, küçük göletten şap şup sesler geliyor? Vanuatu, Banks adalarından gelen kadın grubu elleriyle suya vurarak müzik yapıyor. Bu onların çamaşır yıkamaya gittiklerinde oynadıkları bir oyunken keşfedilip dünyaya açılmış. Kültürlerin tanıtımı korunmalarını sağladıklarından böyle festivaller bence çok önemli.

12 yıldır yapılan bu festival dünyanın ilk 25 festivali arasında. Bu yöreye gelen yatçıların ajandasında yerini almış bile. Birkaç gün sonra başlayacak doğu Sarawak'taki Miri Labuan yat yarışına katılacak yatçıların bazıları, teknelerini marinaya bırakıp uçakla, otobüsle, izlemeye gelmişler. Üç günlük müzik ziyafetinin ardından hazmetmek için Kelebek'te birkaç gün kabuğumuza çekiliyoruz. Hiçbir şey yapmamak ne güzelmiş.

Dünyanın en büyük çiçeği Raflesia

"Açan çiçek var mı?", "Henüz yok, belki üç-dört gün sonra, tekrar arayın." Gunung Gading Milli Parkı'nı doğum bekleyen baba gibi her gün arıyorum. Sonunda nur topu gibi bir "raflesia" mız oldu. Yılda bir açan bu dev çiçeğin ömrü sadece dört-beş gün. Görmemiz şart, hemen arkadaşlarla bir araba kiralayıp parka... Rehberin peşinde 90 santim çapındaki çiçeği bulduk, haşerata davet eden leş kokusundan çiçeği, herhalde burnumuzla da takip etsek bulabilirdik. Bu devasa çiçek bir sarmaşığın üstünde açıyor, açılmadan bir lahanaya benziyor ve o kadar büyük. Açılınca çapı 1 metreyi geçiyor. Araba turumuzu ünlü mağaralardan Fairy Cave'e uğrayıp bitiriyoruz. Bir ay geçti bile.

TRADİSYONEL KOSTÜM

RAFFLESIA ÇİÇEĞİ

BAMBU PILAVI.

BİDAYUH TRADİSYONEL KOSTÜM.

PAZARDA YERLİ EĞRELTİ OTU FİLİZLERİ (SOLDA). GUNUNG GADING PARKINDA DÜNYANIN EN BÜYÜK ÇİÇEĞİ RAFFLESIA (SAĞDA).

SON DURAĞIMIZ İSE PERİLER MAĞARASI OLUYOR (SAĞDA).

İBAN GÜZELİ

İŞTE MEŞHUR KUŞ YUVALARI ÇORBAYA HAZIR. KİLOSU SADECE 2.500 ABD DOLARI.

ÜNLÜ SARAWAK LAKSA.

Kelebek'in kekamozlarla kalınlaşmış pervanesi bizi bu nehirden çıkarabilecek mi?

Santubong'dan demir almak kolay değil

Önemli sual, önümüzde bizi bekleyen nehirle dalmadan önce, iki haftadır yatan Kelebek'in kekamozlarla kalınlaşmış pervanesi bizi bu nehirden çıkarabilecek mi? Bize çok misafirperverlik gösteren Tan Sri Leonard Linggi Juga ve adamlarına allahaismarladık deyip vira bismillah, başladık demir almaya. Ben botta, zinciri, geldikçe temizliyorum. Dipte yatan kısma gelince kekamozlar bitti, çamur başladı. Şimdi rolüm bastondan sarkıp uzun fırçayla çamuru temizlemek. Zincir garç gurç, bir gerilip bir boşalıyor. Annette "Tanıl galiba leşe takıldık!" "Aman ne şahane haber!!!" Burada yatçıların birbirlerine koordinatlarını aktardıkları esrarengiz bir balıkçı motoru leşi var. Kulaktan kulağa aktarılan bilgi boyna değişiyor. İki gün evvel bir tekne bizim arkamızda bir yerde takıldı, demirleriyle koca bir ağ yumağı çektiler ve nehrin derin yerine taşıyıp attılar. Eh leş herhalde orada, biz kurtulduk diye düşünmüştüm. Ama kazın ayağı öyle değilmiş, ya leş dağılıp daha geniş bir alana yayıldı ya da Karayip korsanlarındaki esrarengiz leşler gibi dipte dolaşıp bizim gibi kurbanları arıyor.

Her gün devriye dolaşan timsahları görmesem daldım ama şimdi yemez. Yanımızdaki balık çiftliği, timsaha yem olmaması için köpeklerini geceleri kafese kitliyor. Timsah İban inanesinde İbanların ataları, öldükten sonra timsah olarak tekrar dünyaya gelecekler. Timsahlara büyük saygı var. Balık çiftliğinin sahibi "biz timsaha dokunmayız, çünkü çok akıllıdır, unutmaz ve gelip intikam alır" diyor. Timsahın seni yemesi serbest de, timsahı öldürmek yasak!

Zinciri boşla sağdan dolaş, olmadı soldan dolaş yine olmadı. Derken zincir kımıldadı, ağır ağır geliyor. Ama ne geliyor? Çıka çıka balıkçının koca ağ çekme ır-gatının tamburu. İşin en esrarengiz yanı, bizim demir,

BİZİM DEMİRLE GELEN LEŞ BATIK BALIKÇININ AĞ ÇEKEN VİNÇİ. ALLAHTAN ÇÜRÜMÜŞ YOKSA TİMSAHLI NEHRE DALMAK PEK AKIL KÂRI DEĞİL.

ZİNCİRİN DOLMASI İÇİN SANTUBONG'DA BİR HAFTA YETER.

